

KREATIVNE IDEJE VJEROUČITELJA

Medina JUSIĆ-SOFIĆ

Iako *Novi Muallim* izlazi kvartalno, mogao bi biti posrednik u razmjeni kreativnih ideja vjeroučitelja s namjerom da se nastavni proces islamske vjeronauke na svim nivoima unaprijedi, ali i da se nastavnicima olakša njegovo izvođenje.

Cilj ovoga teksta nije pretenciozno nametanje gotovih kreativnih rješenja, već da potakne nastavnike da se pridruže ovoj inicijativi razmjene iskustava i ideja, jer jedna ideja rađa drugu, bolju, originalniju. Nadamo se da će nam se čitaoci pridružiti sa svojim nastavnim kreacijama, koje ne trebaju biti pismene pripreme za nastavni sat napisane u cjelosti. To mogu biti zagonetke, pitalice, nastavni listići za neku nastavnu jedinicu, igrokazi i svi oni segmenti nastave koji je osvježe, učine dinamičnijom, a učenike potaknu na aktivnost.

Pošaljite nam svoje kreativne ideje poštom ili e-mailom na adresu redakcije Muallima!

Preduslovi za dinamičnu i (inter)aktivnu nastavu

Da bi nastava bila dinamična i da bi se učenici što više zainteresirali za nastavni sadržaj, aktivirali se, usvojili znanje i, što je najbitnije, da bi se učeći ugodno osjećali, potrebno je da

nastavnik uloži trud, pa da, osim udžbenika, table i krede, usmenog izlaganja i frontalnog oblika rada, unese u nastavu dodatno osvježenje. To se može očitovati u različitim segmentima nastavnog rada, bilo da se radi o metodi ili metodama, obliku rada, nastavnim sredstvima i sl. Važno je da se navedena kombinacija ovih sastavnica nastavnog sata, što više izbjegava, jer je, nažalost, postala stereotip, a kao takva je i više nego nezanimljiva učenicima.

Da još jednom ponovimo: ukoliko, pišući pismenu pripremu za nastavni sat i pripremajući se za realizaciju, primijetite da ste u obrascu zaokružili:

- pod nastavne metode: usmeno izlaganje,
- pod oblici rada: frontalni oblik rada,
- a pod nastavna sredstva: tabla i kreda,

onda znajte da trebate u nastavu uvesti nešto novo i dobro je osvježiti ukoliko želite da se Vaši učenici ne dosađuju. To je također dobar pokazatelj da ste ušli u svojevrsnu rutinu i da svoj način rada trebate reformirati.

Bilo bi nam drago kada bi se mali procent naših čitalaca začudio nad ovom konstatacijom. Ali, i ako ne spadate u ovu skupinu koja hitno treba mijenjati svoj način rada u nastavi, onda bar pomozite svojim kolegama šaljući svoje kreativne ideje i učinite

da se one nađu izvan okvira nastavnčkih aktiva, koji se, nažalost, sve rjeđe sastaju i gube svoju funkciju.

Dakle, da bi nastava vjeronauke bila što zanimljivija učenicima, potrebno je, osim udžbenika, koristiti i brojna didaktička sredstva, plakate, audiozapise, a u uvodnom dijelu nastavnog sata učenike motivirati za rad zagonetkama, slagalicama, dopunjaljkama, rebusima, vizualizacijom... To se može koristiti i u bilo kom drugom dijelu nastavnog sata, bitno je da bude u službi usvajanja ili ponavljanja gradiva.

Donosimo nekoliko konkretnih primjera.

Dopunjaljka u službi usvajanja znanja

Dopunite rečenice uvrštavajući u njih navedene riječi:

Allah, dž.š., dijete, vitamina, zube, poučno, čistoću, ruke, svježje, hranu, oprati, zdravlje.

Da bismo bili zdravi, trebamo jesti zdravu _____. A to je voće i povrće koje nije prskano, mlijeko i mliječni proizvodi, meso koje je zaklano u Božije ime, žitarice i dr. Prije nego što počnemo jesti voće i povrće, trebamo ga dobro _____. Voće i povrće najbolje je jesti _____, jer tada je puno _____. A vitamini i minerali su važni za naše _____. Prije jela, i mi trebamo oprati svoje _____, a poslije jela, osim ruku, treba oprati i _____. Jer, _____ voli i _____, naš Stvoritelj. Ono što je ispravno, lijepo i _____, treba da zna svako _____, zar ne?

Kad ste popunili rečenice, iznad svake linije sa brojem, upišite odgovarajuće slovo i dešifrirat ćete poruku, tj. saznati šta to još treba znati svako dijete:

1=A	4=V	7=LJ	10=T	*=S	?=D
2=L	5=O	8=E	#=U	%=Ć	!=N
3=H	6=I	9=P	&=Č	\$=R	

_____ , _____
 _____ !
 1 2 2 1 3 4 5 2 6 7 8 9 5 10 # & 6 * 10 5 % # 6 # \$
 8 ? ! 5 * 10¹

1 Rješenje: Allah dž.š. voli ljepotu, čistoću i urednost!

Ovakav sistem dopunjavanja i uvrštavanja slova uz brojeve primjenjiv je uz bilo koju temu u mlađim razredima, bilo da se radi o usvajanju novog gradiva ili ponavljanju. Još ako se tekst dopunjaljke ukrasi prigodnim ilustracijama voća i povrća, koje učenici trebaju obojiti, time će zadatak učenicima biti još prijemčiviji. Dopunjaljka može poslužiti kao uvod u razgovor sa učenicima o čistoći (ili nečemu drugom) i biti odlično motivacijsko sredstvo koje će zainteresirati i aktivirati sve učenike da dođu do rješenja. Nastavnik može ovu dopunjaljku iskoristiti također da rješenje bude neki ajet ili hadis koji želi da učenici usvoje.

Spajanjem slova do riječi molitve

Navodimo još jedan zanimljiv način kako učenici mogu naučiti npr. kratku dovu. Spajanjem slova, odnosno njihovim premještanjem, dobije se odgovarajuće rješenje. Evo kako taj zadatak izgleda:

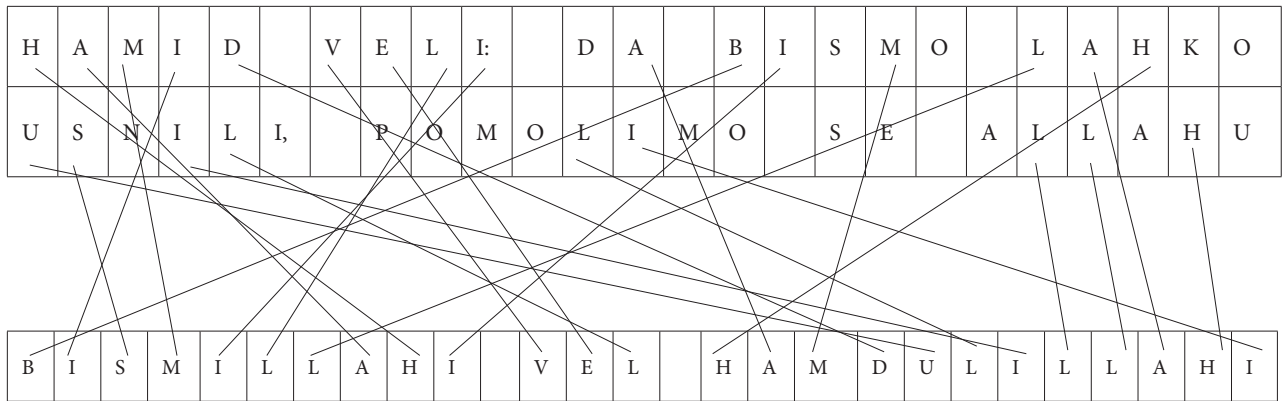
Prati linije i poveži ih sa kvadratićem u koji ćeš upisati slovo iz odgovarajućeg gorenjeg kvadratića. Na kraju ćeš dobiti kratku dovu koja se uči pred spavanje. Zapiši je u teku i nauči!

(Pogledaj shemu 1.)

Ovaj način rada primjenjiv je posebno u radu s mlađim učenicima, jer je njima vrlo zanimljivo spajati slova i dolaziti do nekih otkrića. Osim toga, vježba se i učenička preciznost i strpljenje, ali i znatiželja.

Pisanjem konačnog rješenja na tabli i prepisivanjem u teke nakon što nekoliko učenika kaže rješenje spajalice (izgovaranjem dove nekoliko puta, ona se lakše memorira), omogućava se da i učenici koji nisu došli do tačnog odgovora, nauče ono što je bio krajnji cilj ove igrice.

Učenicima se također može dati dodatni zadatak: da nacrtaju dijete u postelji i iznad njegove glave oblačić u koji će napisati dovu, tako da izgleda da ono uči dovu pred spavanje.

Schema 1.

Grupni oblik rada dinamizira nastavu

Kad uvidite da u nastavnoj jedinici učenici trebaju usvojiti veliku količinu podataka, a u udžbeniku je sve to predstavljeno predugačkim tekstom bez ilustracije, umjesto da o tome frontalno izlažete, razbijte taj ogromni tekst na logičke cjeline i po njima podijelite učenike u grupe koji trebaju iščitavati svoj dio teksta i odgovore na postavljena pitanja, napraviti plakat, dramatizirati tekst i sl.

Podaci EU govore da su rezultati učenja u kome učenici poučavaju jedni druge 45% bolji nego kad učenike poučava nastavnik...

Podjela u grupe može biti:

- prema vlastitim željama (prijateljstvo, simpatije, spol, sposobnosti...),
- prema učiteljevim kriterijima (iznadprosječni, prosječni i ispodprosječni),
- prema načelu slučajnosti: po dnevniku (1. u dnevniku je grupa broj 1, 2. je u grupi broj 2...); po brojevima (brojeve od 1-5 izvlače iz kesice),
- puzzle (neku sliku podijeliti na onoliko dijelova koliko je učenika u grupi, oni koji su dobili dijelove te slike čine jednu grupu),
- rečenica (napisati jednu rečenicu koja ima onoliko riječi koliko je učenika u grupi, riječi izrezati i učenici ih izvlače iz kesice),
- bombone (pripremiti bombone s 5 različitih okusa, učenici uzimaju po 1 bombonu i tako postaju članovi grupe LIMUNI, NARANČE, JAGODE, ČOKOLADE, JABUKE...),
- boje (pripremiti papiriće različitih boja,

učenici ih izvlače iz kesice),

- dijelovi tijela neke životinje (na papirićima napisati dijelove tijela neke životinje, učenici izvlače papiriće i postaju članovi one grupe čiji su dio tijela dobili, npr. ZEC, KONJ, KORNJAČA, PTICA, SLON, ŽIRAF...), čepovi (svaki učenik izvlači čep iz kesice, npr. COCA-COLA, FANTA, SPRITE, ORANGINA...).²

Kao što možete primijetiti, i u kreiranju samo jednog segmenta organiziranja grupnog oblika rada postoji mnoštvo zanimljivih kombinacija (u ovom slučaju, za raspoređivanje učenika po grupama). Rad u grupi je vrlo efikasan u starijim razredima, kad je kod učenika potrebno razvijati kolaborativno učenje, međusobnu saradnju i pomaganje, aktivno slušanje, ali i sposobnost prezentiranja gradiva pred grupom. Jedna od glavnih manjkavosti grupnog oblika rada -nedostatak vremena za prezentaciju rezultata rada svih grupa, može se premostiti tako što će učenici na jednom nastavnom satu raditi u grupama, a na narednom nastavnom satu izlagati svoje radove. Da bi se u grupni rad uključili i učenici sa poteškoćama u učenju, sa problemima u komunikaciji sa vršnjacima, introvertni učenici, važno je prije podjele u grupe sa učenicima utvrditi pravila rada kojih se trebaju pridržavati. Dakle, važno je da u

² Preuzeto iz teksta Grupni rad, autorice Dubravke Bjelica sa www.gs-kateheta.hbk.hr. Da bismo potakli Vaš itraživački duh, u ovom tekstu ćete naći još mnogo zanimljivih ideja o tome kako možete osmisliti rad učenika u grupi.

grupi svi članovi sudjeluju i daju svoj doprinos, da se članovi grupe međusobno pomažu, da izaberu vođu grupe, ali i da se potrudu da ih na kraju što više prezentira rad i sl. Kako vrijeme tokom školske godine bude odmicalo, čestom primjenom rada u grupi, učenici će se sve lakše snalaziti i biti dobro uvježbani za ovaj oblik rada. Naravno, ne treba zanemariti ni ostale oblike rada u nastavi, kao što su rad u parovima, individualni i individualizirani oblik rada i njihova primjena trebaju biti u skladu sa prirodom nastavnog sadržaja, ali o tome ćemo pisati nekom drugom prilikom, ako Bog da.

U osmom razredu i u srednjoj školi, posebno osvježenje u nastavi bit će grupni oblik rada zasnovan na rotiranju. Naime, nakon što učenici završe rad po grupama (pročitaju i analiziraju odedeni tekst, odgovore na zadata pitanja ili na osnovu teksta pripreme pitanja i sl.), unutar svake grupe učenicima se daju redni brojevi, onoliko koliko ih ima u grupi (prvi, drugi, treći itd.). Nakon toga, nastavnik kaže da se svi učenici koji su bili prvi u svojim grupama sastanu na jedno mjesto i formiraju grupu, svi drugi iz svake grupe da oforme svoju grupu i tako dalje. Dakle, sada se sastaju sasvim nove skupine učenika iz različitih grupa. Zadatak je da svi ispričaju šta su radili u svojim grupama, tako da svi učenici znaju aktivnosti iz svake grupe pojedinačno.

Umjesto klasične prezentacije rezultata rada po grupama, u završnom dijelu nastavnog sata, radi se sljedeće: učenici se opet vraćaju u svoje stare grupe i tamo ponovo razmjenjuju iskustva iz prethodne grupe.

Ovakav oblik rada zahtijeva mnogo kretanja učenika po učionici i mnogo zbrke u razredu, ali istovremeno obećava da će svi učenici biti informirani o radu svake grupe i da će to još jednom ponoviti u završnom dijelu nastavnog sata. Takva nastava je, priznat ćete, znatno dinamičnija i iziskuje veću aktivnost učenika od nastave u kojoj se primjenjuje frontalni oblik rada, koji je, doduše, najjednostavniji, ali samim tim ne daje dovoljno dobre rezultate.

Novi pristupi dinamiziraju nastavu, ali i iziskuju dodatno vrijeme i trud

Za kreativan pristup nastavi potrebno je uložiti dodatni trud i biti spreman na rizik: veću buku u razredu. Osim toga, potrebno je izrađivati različita nastavna sredstva, nositi sa sobom odgovarajuća nastavna pomagala, didaktički materijal i sve drugo što će aktivirati što više učeničkih čula.

Za izradu dopunjaljki, spajalica, rebusa, osmosmjerki i sl. potrebno je uložiti dodatni misaoni napor kako bi se posložile različite riječi i dobilo odgovarajuće rješenje. Potom te zadatke treba prilagoditi učenicima, umnožiti ih, što sve oduzima vrijeme i zahtijeva opremljenost škole kopir-aparatom.

Također, za postavljanje zagonetki i otkrivalica učenicima potrebna je izrada plakata, što, također, iziskuje više vremena u pripremi nastavnog sata, tako da nastavnici koji istinski žele nastavu učiniti zanimljivijom trebaju uložiti znatno više vremena, truda, pa i sredstava od onih koji rad u školi shvataju kao slabo plaćeni posao.

Svakom nastavniku, posebno vjeroučitelju, nastava ne bi trebala biti samo posao, nego i misija, a misao vodilja u radu stara istočnjačka mudrost: Ako želiš učiniti dobro koje će trajati godinu dana, posij žito! Ako želiš da to dobro traje nekoliko decenija, posadi voće, ali ako hoćeš da traje vječnost – odgajaj i obrazuj ljude!

Kad nastavnik postane svjestan veličine svoje uloge i prihvati je kao značajnu zadaću, čiji rezultati će se prenositi generacijama, onda će biti intrizično motiviran za rad i ideje će same navirati. Bez čistog nijeta nema ni božanskog nadahnuća. Zato, cijenjene kolege vjeroučitelji, prepustite se ilhamu, a onda svoje ideje zapišite kako biste ih, početkom nove školske godine, mogli podijeliti sa drugima (u ovom slučaju, čitaocima vašeg Muallima).

Šta blokira kreativno ispoljavanje?

Za kraj ovog teksta, donosimo vam nekoliko razloga zbog kojih je teško doći do novih kreativnih rješenja. Blokade koje nas

sputavaju da se kreativno izrazimo u bilo kom pogledu su:

1. strah da ćemo napraviti grešku,
2. strah od rizika da budemo pioniri u nečemu i da budemo u manjini,
3. zaustavljanje preranog razvoja ideje nekog rješenja,
4. strah i nepovjerenje u vlastite snage od nadređenih, kolega, saradnika,
5. loša sposobnost da se opustimo, odmorimo, pustimo da prođe vrijeme inkubacije ideje,
6. poteškoće mijenjanja načina mišljenja,
7. ovisnost o mišljenjima drugih.

Kulturološke blokade:

1. želja da se slijede društveni modeli i želja za pripadnošću,
2. tendencija ka sve ili ništa,
3. preveliko uvjerenje u strategije i prošla iskustva, 4. uvjerenje da je maštanje i zamišljanje djetinjasto rasipanje vremena,
5. nesposobnost za transformiranje i mijenjanje ideja,
6. preveliko uvjerenje u logiku i sve što se zove racio.

Perceptivne blokade:

1. nesposobnost razlikovanja uzroka i posljedice,
2. poteškoće u definiranju i razrješavanju problema u kome je prisutan izazov,
3. poteškoće da se problem razloži na manje dijelove,
4. nesposobnost da koristimo sva čula koja nas stavljaju u kontakt sa okolinom,
5. poteškoće da predvidimo neuobičajene veze između ideja i objekata,
6. nesposobnost da se definiraju stvari,
7. prekomjerna ukočenost i nemogućnost da se nešto posmatra sa više tački gledišta,
8. negativan stav prema drugom i drukčijem,
9. slijepo slijedenje pravila,
10. prevelik stres,
11. podređenost,
12. strah od neuspjeha.

Još nekoliko blokada:

1. čvrste navike, podložnost rutini,
2. nepovjerenje prema nestručnjacima i stručnjacima iz drugih disciplina,
3. loše razumijevanje ideja,
4. prebrzo procjenjivanje i prerana osuda,
5. zadovoljstvo da sistematično pronađemo ono što rizikujemo da ne uspije,
6. izbjegavanje rizika,
7. odbrana teritorija i vlastitog isključivog prava, povlastica,
8. ljubomora,
9. zagađenost našim vlastitim sudom da ideje koje mogu uticati na našu ideju ili stav trebaju biti osuđene,
10. nedostatak povjerenja u sebe i u ideju...

Dakle, osobe koje se boje osloboditi vlastite potencijale, jer ne žele odudarati od sredine, imaju uske vidike, krute stavove i striktno se pridržavaju uobičajenog, ni u kom slučaju ne mogu biti pokretači vlastite kreativnosti, a kamoli kod drugih. Nastavnici koji sami nisu kreativni, niti se trude to biti, ne mogu razvijati tu osobinu ni kod svojih učenika.

Nadamo se da će vas ovaj tekst potaći na razmišljanje o kreativnom pristupu nastavi, čemu, usput rečeno, streme svi razvijeniji školski sistemi, te da će u vama pobuditi kreativne potencijale i želju da ih podijelite sa svojim kolegama na stranicama ovog časopisa. Još jednom, bujrum, javite se sa svojim idejama i kreativnim rješenjima u redakciju *Novog Muallima* i budite značajna karika u kreativnom procesu nastave islamske vjeronauke.

Summary

RELIGION TEACHER'S CREATIVE IDEAS

MEDINA JUSIC-SOFIC

The author's intention is not to pretentiously impose some ready to use creative solutions, rather she aims at encouraging teachers to join in the initiative to exchange experiences and ideas as this exchange process often tends to generate new, better and original ideas.

However, before any concrete creative solutions can be created, certain preconditions for a dynamic and (inter)active teaching process must be met. The article also details advantages of group work, creative ideas for its implementation (starting with group formation techniques and group task assignment) and the advantages of the so-called rotating forms of work.

Settings that block creative expression are explained (causing cultural, perceptive and other types of blockages) as well as recommendations on how to release one's inner creativity. The article concludes that teachers who are themselves not creative nor are trying to become creative cannot successfully develop this trait in their students.

موجز

الأفكار الإبداعية عند معلم الدين

سابينا مركونيتش

لا يهدف مقال «الأفكار الإبداعية عند معلم الدين» إلى فرض حلول إبداعية جاهزة، بل يهدف إلى تشجيع المعلمين على الانضمام إلى مبادرة تبادل الخبرات والأفكار، فالفكرة الواحدة تنجب فكرة أخرى أفضل منها وأكثر أصالة. ولكن، وقبل تقديم الحلول الإبداعية المحددة، تم ذكر الشروط اللازمة لجعل الدرس ديناميكياً وتفاعلياً. كما يعرض المقال مزايا العمل الجماعي والأفكار الإبداعية لتطبيقه، ابتداء من طريقة تشكيل المجموعة، وانتهاء بالوظيفة، بالإضافة إلى تنظيم ما يعرف بالصيغة الدورانية للعمل. وأعطيت أيضاً التعريفات التي تكبح ظهور الإبداع (كوابح ثقافية وإدراكية وغيرها)، وكذلك إرشادات إلى كيفية تحرير الإبداع عند الشخص. وينتهي المقال باستنتاج يقول: إن المعلمين الذين يفتقرون إلى الإبداع، ولا يجتهدون لتنميته في نواتهم، لا يمكنهم تنمية هذه الصفة عند التلاميذ.